

השלימה³²⁴, פתיתין גדולים של חטים ושלימה קטנה של חטים הלכה כר' יוחנן דשלימה מצוה מן המוכחר, ואפילו אי הוו פתיתין מפת נקיה ושלימה מפת הדראה כיון דשניהם דחייטים מברך על השלימה אבל פרוסה של חטים עדיפא משלימה של שעורים³²⁵, דבתוספתא דברכות³²⁶ תניא מברכין על הדגן שהוא מן המוכחר, כיצד שלימה של גלוסקאות ושלימה של בעל הבית מברך על השלימה של בעל הבית, של גלוסקאות פרוסה ושל גלוסקאות שלמה מברך על השלמה³²⁷, פרוסה של חטים ושלימה של שעורים מברך על הפרוסה של חטים, פת שעורים ופת כוסמין מברך על של שעורים והלא כוסמין יפין ממנה [אלא] שזו משבעת המינין וזו אינה משבעת המינין, ואמרינן עלה בירושלמי³²⁸ ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא דר' יהודה היא דאמר אם יש ביניהם מז' המינין עליו הוא מברך. פת טמאה ופת טהורה ר' חייא בר אבא אמר מברך על הטהורה, פת נקיה טמאה ופת קיבר טהורה ר' חייא בשם ר' אחא אמר על איזה שירצה יברך, וכן הדין בפת של גויים ופת של ישראל³²⁹.

כתנאי תורמין בצל קטן וכו'. פרש"י דקאי אפרוסה של חטין ושלימה של שעורים³³⁰,

שלימה מצוה מן המוכחר, והקשה ר"ת³¹⁵ דמחלוקת מופלג הוא זה דרב הונא מצריך לברך על הפתיתין הגדולים ור' יוחנן על השלימה³¹⁶, ודמיה לההיא דפרק אלו קשרים³¹⁷ השתא פטור אבל אסור קא קשיא לי חייב חטאת קאמרת לי, ועוד מאי שנא הכא דנקט פתיתין ולקמן נקט פרוסה של חטין, ופי' ר"ת דה"ג הביאו לו פתיתין גדולים ושלמים קטנים אמר רב הונא מברך על הפתיתין פי' אם ירצה³¹⁸ והוא הדין על השלמים קטנים דכי הדדי נינהו, ור' יוחנן אמר מברך על השלימה אבל פרוסה של חטין ושלימה של שעורים מברך על הפרוסה של חטים ואפילו היא קטנה, דלשון פרוסה משמע חצי השלם³¹⁹, כמו אחד שלא יטול פרוס³²⁰ וכמו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס³²¹, ולהכי נקט לעיל פתיתין והכא פרוסה, אע"ג דפרוסה של חטין קטנה צריך לברך עליה תחלה משום דכל הקודם בפסוק קודם לברכה, ופסק ר"ת כר' יוחנן לגבי רב הונא דרב הונא ליתא לגבי רב שהרי היה תלמידו³²² כ"ש לגבי ר' יוחנן דרב לגבי ר' יוחנן ליתא, והכי אמרינן בפ' מי שהוציאוהו³²³ במקום ר' יהודה ליתא במקום ר' יוסי מיבעיא. הילכך פרוסה קטנה של חטין ושלימה של חטין לדברי הכל מברך על

מ, א ובב"ק קטו, א. 323 עירובין מו, ב. 324 זוהי שיטת הרמב"ם פ"ז מהל' ברכות ה"ד הרי"ף וש"פ הו"ד בטאו"ח סי' קסח, דלא אמרו ירא שמים יוצא ידי שניהם באותו המין, ומברך רק על השלימה, לאפוקי מדעת רש"י דס"ל דירא שמים יברך על שניהם, קאי על מח' רב הונא ור' יוחנן דאפי' באותו המין לא יברך על השלימה בלבד אלא יבצע על שניהם. 325 לכאז' מיירי דהפתיתין גדולים יותר מהשלימים, דיש לפתיתין ב' מעלות שהוא נקי וגדול אעפ"כ שלם עדיף, ועיין במג"א או"ח סי' קסח סק"א דמהטור משמע דכשיש לפתיתין ב' מעלות אין לברך על השלם, ולדעתו בסוגיין משמע דאין לחלק ובאותו מין תמיד יברך על השלימה, וראה הגהות חת"ס שם. 326 פ"ד מ"א. 327 ראה מ"ש במראה הפנים בירוש' פ"ו ה"א (מה, ב). 328 שם. 329 ראה מ"ש הט"ז ביו"ד סי' קיב סק"ח, וראה גליון הש"ס בירוש' הנ"ל. 330 עיין בצ"ח דמברך על פרוסה של חטים אינו חיוב אלא אם ירצה בלבד מדלא אמרו מצוה מן המוכחר לברך על הפרוסה של חטים, ולכן

אם ירצה, א"כ אפי' יברך על השלמים יצא ידי שניהם. 315 הו"ד בתוס' ד"ה מברך ובש"ר. 316 כתבו תוס' הנ"ל דאין סברא לומר דפליגי בהפוך סברות, וראה צ"ח ופנ"י דקושייתם צ"ב דהש"ס מלא במחלוקת כעין אלו, וראה מ"ש ליישב. 317 שבת קיב, א. 318 עיין בתוס' ד"ה מניח, דלשיטת ר"ת ירא שמים יוצא ידי שניהם אינו כפרש"י דהיינו רב הונא ור' יוחנן, שהרי לשיטתו יכול לברך על השלמים אפי' לפי רב הונא, שהרי לדעתו אפי' בפתיתין גדולים מברך עליהם רק אם ירצה, וע"כ פי' ר"ת דקאי ידי שניהם על פרוסה ושלמה. ברם כתב הפנ"י בתוד"ה מניח לתמוה דלא אתי שפיר לשיטתו מה דאיתא בגמ' שלום אתה ושלימה משנתך ששמת שלום בין התלמידים, דזה אתי שפיר אליבא דרש"י (ראה לעיל הע' 314 דמשם מקורו של רש"י), אבל לפי ר"ת דקאי אפרוסה ושלימה, צ"ע. 319 עיין ערוך ערך פרס [טהייל] שהביא לזה כמה ראיות נוספות. 320 מנחות עז, ב. 321 כתובות יח, א; גיטין נא, ב. 322 כדאיתא בשבת סו, ב. ושם קכת, א ביצה

ראשון בוצע מן השלימה ומ"מ יוצא מידי שניהם קרינא ביה דכיון שמניח שניהם יחד הוא כאילו בצע משניהם, ולשון שני פ"י בוצע משתיהן יחד, וזה נראה עיקר מדאמרינן לקמן הכל מודים לענין פסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע מ"ט לחם עוני כתיב משמע שבוצע גם מן הפרוסה³³⁶ שכן דרכו של עני, ובפסח רגיל ר"י לבצוע משתיהן יחד³³⁷, ואין זה מצות חבילות³³⁸ מידי דהוה אכוס של קדוש והבדלה שאומר עליו ברכת היין³³⁹,

וכן פר"ת³³¹, ואע"ג דבצל הוא מין אחד וחטים ושעורים ב' מינים מ"מ מייתי שפיר ראיא, דלמר חשוב עדיף ולמר שלם עדיף³³², אבל אי הוה קאי כתנאי על פלוגתא דר' יוחנן ורב הונא הא מסקינן דהיכא דאיכא כהן לכו"ע חשוב עדיף ור' יוחנן סבר דשלימה עדיף³³³. וירא שמים יוצא ידי שתיהן. אפרוסה של חטים ושלימה של שעורים קאי³³⁴ מדנקט פרוסה ולא נקט פתיתין³³⁵. מניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע. פרש"י בלשון

אוצר החכמה

במרדכי בסדר פסח כתב דהפרוסה יניח על שתי השלימות, וכ"כ הב"י אור"ח סי' תעה משם שו"ת הרשב"א, וטעמם דעיקר חיוב הלילה לברך על אכילת מצה והיא מצוה ראשונה אבל ברכת המוציא אינה אלא ברכת הנהנין, ואע"ג דאמרו מניח הפרוסה בתוך השלימה, ולפרש"י שכתב בתוך השלימה היינו תחת השלימה, אינהו ס"ל דכשמניח פרוסה על השלימה שפיר נחשב בתוך השלימה. 337 עיין בב"ח אור"ח סי' תעה דדעת הגהות מיימוניות משם ר"ח, ותוס' פסחים קטז, א דהיה ראוי מעיקר הדין לברך שתי הברכות על הפרוסה שהיא לחם עוני, אלא משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות, מברך המוציא על הפרוסה ועל אכילת מצה על השלימה, וזה היפך שיטת רבינו ראה לעיל הע' קודמת, ולכן לצאת ידי ב' השיטות יאחו שתיהן בידו וכו' ויבצע על שתיהן ביחד, ועיין בב"ח דמד"ר משמע דצריך לבצוע על שתיהן משום דהשיטה החולקת סוברת דשתי הברכות יש לברך על הפרוסה, וראה משה"ק שם בב"ח. 338 אין עושין מצוות חבילות חבילות בסוטה ח, א, אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין ב' מצורעים כאחד, אין רוצעין שני עבדים כאחד ואין עורפין שתי עגלות כאחת. 339 עיין בתוס' ר"ח דהגי': מידי דהוה אכוס של קידוש ושל הבדלה, עכ"ל. וכן יש לפרש ד"ר. וכן מבואר בתוס' ד"ה הכל. דכתבו כוס של קידוש בלבד, ומטעם דהוי ברכת הנהנין. [ועיין בפסחים קב, ב דקידוש והבדלה על כוס אחד אין בזה משום מצוות חבילות חבילות דחד מילתא הוא] ועיין בצהר אוהל ברוך (אלול תש"ס) עמ' רלו, דהגרש"ז תמה דתינח גבי קידוש שכל ברכת היין באה מחמת הקידוש וגנאי הוא לכוס של קידוש אם לא ישתה אותו ולכן אין זה חבילות חבילות, משא"כ גבי אכילת מצה יכול לחלק המצוות, ולברך המוציא על לחם משנה ואח"כ יאכל מן הפרוסה, וכתב דשמא אם יברך תחלה על ב' מצות שלמות אין זו דרך עוני, ועוד שאין ראוי למלא כריסו במצה לפני קיום המצוה. ולבצוע תחלה על הפרוסה ואח"כ על הלחם משנה בלא ברכת המוציא כמו שעושים בפורס מפה ומקדש, צ"ל

תמה דאיך אמרו בזה כתנאי במח' בתרומה, והרי בתרומה כל אחד אמר בדוקא, לת"ק דוקא שלם ולר' יהודה איפכא, ות' דרק בפרוסה של חטים שהיא שוה בגודלה לשלימה של שעורים מברך על הפרוסה אם ירצה, אבל אם הפרוסה יותר גדולה מהשלימה יש חיוב לברך עליה משום דיש בה תרתי לטיבותא, וראה פנ"י. 331 הו"ד בתוס' ד"ה ומר סבר. 332 כ"כ בתוס' ר"ח. 333 עיין בתוס' ר"ח דה"ר יוסף מפרש כתנאי דקאי על פלוגתא דרב הונא ור' יוחנן, ושמא לדעתו בתרומה דבר חשוב עדיף אבל לענין ברכה דבר שלם נאה וטוב לברך עליו, וסיים דיותר נראה פרש"י. ועיין בפנ"י ד"ה מיהו דאליכא דרב הונא אין מעלת שלימה לענין ברכה, ורק לגבי ברכה הוי שלימה מעלה דכתיב בהרימכם את חלבו דהיינו מן היפה, ושלימה הוי הידור מצוה דמתנות כהונה כדאשכחן כה"ג בעיטור ביכורים. 334 וזה שיטת תוס' ידי שניהם קאי על הלחמים השלם והפרוס, ועיין בפנ"י שהניח בצ"ע דלפ"ז איך אמרו דע"ז עשה שלום בין התלמידים. אכן רש"י כתב דקאי אפלוגתא דרב הונא ור' יוחנן, וראה מראה הפנים בירוש' בפרקין ה"א. 335 עיין בב"ח אור"ח סי' קסח דפסק המהרש"ל דכשיש אדם נוסף שמיסב ביחד עם בעל הבית, יברך אחד על הפרוסה של חטים ואחד על השלימה של שעורים, ועיין במג"א שם סק"ב שתמה דאיך המציא פשרה שלא נזכרת בגמ'. וראה מ"ש ליישב באבן העזר. 336 עיין בטאור"ח סי' תעה דמברך על השלימה ובוצע ואח"כ מברך על הפרוסה ובוצע ואוכלן ביחד, ועיין בב"ח דמקורו מד"ר, והטעם דאם יאכל של המוציא תחלה שהיא השלימה הרי באותה אכילה יצא יד"ח מצה ואנן בעינן לחם עוני לשל מצה, שיאכל מהפרוסה ולא מהשלימה. וראה שם משה"ק המהר"ל דכל דליתא בזה אחר זה אפי' בבית אחת לא יוצא וא"כ מה מהני שיאכלם ביחד, וראה מ"ש ליישב שם. ומריהטת לשון רבינו משמע דהשלימה למעלה והפרוסה מתחתיה, ובוצע גם מן הפרוסה, ועיין בב"ח אור"ח סי' תעג דמניח הפרוסה בין ב' השלימות דצריך שיפגע תחלה בשלימה, ולברך אח"כ על הפרוסה, אבל

מצה על הפרוסה³⁴⁴ ולא היה נוגע כלל בשלימה³⁴⁵ דאינה אלא משום לחם משנה משום דאמרינן מה דרכו של עני בפרוסה משמע דבין המוציא ובין על אכילת מצה הכל יש לעשות בפרוסה.

[מ, א] רב ששת אמר אפילו גביל לתורי אין צריך לברך. דכל מידי דשייך למילי דסעודה לא חשיב הפסק³⁴⁶, וכן השוחט בהמות ועופות ואחר ששחט אחד מהם אמר הביאו אחרים

ואמרינן נמי בפ' ערבי פסחים³⁴⁰ דמי שאין לו שאר ירקות מברך על חסא בפה"א ועל אכילת מרור, ולא חשיבין ליה מצות חבילות³⁴¹, וכן ברכת המוציא הוא כמו ברכת היין דקידוש, ולא דמי לקידוש וברכת המזון דתרי מילי נינהו³⁴², ופעמים שלא היה רוצה לשנות המנהג והיה מברך על (הפרוסה) [השלימה] המוציא ואינו מפרידה לגמרי וחוזר ומברך על אכילת מצה ובוצע, וה"ר מנחם מאונ"א³⁴³ היה מברך המוציא ועל אכילת

במצה הראשונה, שכאשר עושה אותה ומחשב במצוה שאח"כ אין לבו פנוי, ולטעמא דנראה עליו כמשאוי זה דוקא בעשייתו המצוה השניה, אבל כשעושה הראשונה אכתי לא מיחזי כמשאוי, ומעתה מובן שהרמב"ם ס"ל כטעם דמיחזי עליו כמשאוי, ולכן כשהמצוה השניה היא דאו' החמירו, משא"כ כשהמצוה השניה היא דרבנן לא החמירו. ³⁴³ בתוס' ד"ה הכל הגי' ר' מנחם מוינא, ועיין בתוס' רי"ח משם ר' יוסף מוינא. ³⁴⁴ עיין בתוס' דאין בזה משום אין עושין מצוות חבילות דברכת המוציא היא ברכת הנהנין ולא נחשבת מצוה. ³⁴⁵ לכאו' משמע כדעת הר"י"ף בפסחים דאין צריך ג' מצות אלא סגי בשלימה אחת ופרוסה אחת, וראה עיניי למשפט שכתב בשערי תשובה סי' רפז משם הגאונים שמברך על השלימה והפרוסה ואע"פ שצריך לחם משנה חדא ומחצה שנים קרינן, וראה מלעיל ג, ב משמרה ופלגי תרתי קרי לה. אכן דעת רש"י בפסחים קטז, א ובפרדס סי' קלב, תוס' ורבינו בפסחים דצריך ג' מצות. ³⁴⁶ לכאו' מלשון רבינו משמע דמותר להפסיק לכתחלה דכל דבר שהוא מצרכי הסעודה אינו נחשב להפסק, אכן הרמ"א אור"ח סי' קסז ס"ו כתב דלכתחלה לא יפסיק כלל, ועיין בבאור הלכה דמחלק בין גביל לתורי דיש בזה איסור דאו' לדעת המג"א מותר להפסיק לכתחלה ובשאר מילי רק בדיעבד. והנה פשוט דאם בירך המוציא וראה חבירו טובע בנהר וצעק והפסיק בין ברכה לטעימה דהוי הפסק אף שהיה מחויב להפסיק דאין זה מצרכי הסעודה, ברם כתב במנחת שלמה (צהר, אוהל ברוך עמ' רלו) להסתפק במי שבייך על פרי ונזכר שאסור עליו פרי זה בקונם ונשאל על זה בין ברכה לטעימה, או נזכר בין ברכה לטעימה שלא הפריש תרומה, והפסיק והפריש, אם הוי הפסק דשמא אין זה דומה לגביל לתורי שהוא חייב כל יום סמוך לסעודתו להאכיל לבהמתו, לכן חשיב מצרכי הסעודה, משא"כ התרת הנדר או הפרשת התרומה שעושים מזמן לזמן, ופשוט מדברי החזו"א דמאי סי' טו אות ה' דטבל ודאי מותר להפריש ולברך וחשיב הפסק לצורך סעודה.

דבכה"ג שדעתו לאכול גם את השלם אינו יכול לפרוס קודם מן הפרוסה דקיימא לן שצריך להקדים את השלימה לפרוסה. ³⁴⁰ פסחים קיד, ב. ³⁴¹ הקשה הגרש"ז דלמה לא מברך פעמיים בפה"א על הכרפס בנפרד ועל המרור בנפרד, והרי פסק הרמ"א אור"ח סי' תעד, א דיש לברך על כוס מד' כוסות בפה"ג משום דכל כוס הוא מצוה בפני עצמה, וכמו כן הכרפס והמרור הוי מצוה בפני עצמה, ודומיא דחופה דהמסדר קידושין מברך בברכת אירוסין בפה"ג ושותין החתן והכלה, ואותו מסדר קידושין שוב מברך ברכת נשואין ושוב מברך בפה"ג ואין שותין אלא החתן והכלה, והיינו טעמא דהו"ב מצוות דברכה ראשונה היתה עבור הארוסין והשניה על מצוות הנשואין. ³⁴² כדאיתא בפסחים קב, ב. ועיין ברמב"ם פכ"ט מהל' שבת הי"ג שכתב דאין עושין שתי מצוות בכוס אחד, שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצוות של תורה. וכתב במגדל עוז שהרמב"ם אתי לאפוקי מצוות וברכות דרבנן שמותר לעשותן חבילות. ועיין בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' כו שהקשה מלקמן מט, א שאין חותמים בשתיים, ואיתא בגמ' משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות, והרי ברכות אינן אלא מדרבנן, ועוד הקשה משם אביו החת"ס דהרי קידוש יו"ט כתב המגיד משנה דהוא מדרבנן, וא"כ מה הקשו בפסחים שם מיקנה"ז והרי קידוש יו"ט הוא דרבנן והבדלה דאו' וליכא כאן חבילות חבילות. וכתב ליישב דלא אתי הרמב"ם לאפוקי רק במקדים שעושה מצוה דאו' ומיד אח"כ עושה מצוה דרבנן דבכה"ג אין בזה משום עושה מצוות חבילות, משא"כ בב' מצוות דרבנן או שמקדים ועושה מצוה דרבנן לדאו', או עושה דרבנן ודאו' בבת אחת יש בזה משום עושה מצוות חבילות, וכע"ז תי' רעק"א הו"ד בשו"ת חת"ס אור"ח סוסי' כא. והנה באיסור אין עושין מצוות חבילות מצאנו ב' טעמים, מ"ש תוס' מועד קטן ח, ב מפני שאין לבו פנוי, והתוס' בסוטה ת, א והרשב"ם בפסחים שם כתבו דנראה עליו כמשא, וכתב בדבר שמואל עמ"ס פסחים דנ"מ בין הני טעמי, דלטעם שיהא לבו פנוי זה דין